IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

MUSIQA MADANIYATI DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Nabiyev Maqsudbek Murodjon o‘g‘li
Namangan davlat universiteti talabasi
maqsudbeknabiyevnabiyevm@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda interfaol ta’lim usullaridan foydalanishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Musiqa ta’limi jarayonida o‘quvchilarning musiqiy idroki, estetik dunyoqarashi, ijodiy tafakkuri va amaliy ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlarning o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, musiqa tinglash, jamoaviy kuylash, musiqiy savodxonlik va ijodiy faoliyat jarayonlariga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish imkoniyatlari ochib berilgan. Maqolada “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Musiqiy topishmoq”, “Musiqiy xarita”, “INSERT” va loyiha metodlaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijasida musiqa madaniyati darslarini o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan, faol va ijodiy muhit asosida tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: musiqa madaniyati, interfaol metodlar, pedagogik texnologiya, musiqiy idrok, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, musiqiy kompetensiya, innovatsion ta’lim, musiqa tinglash, jamoaviy kuylash.

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические и методические основы использования интерактивных методов для повышения эффективности уроков музыкальной культуры в общеобразовательных школах. Анализируется роль интерактивных методов в развитии музыкального восприятия, эстетического мировоззрения, творческого мышления и исполнительских навыков учащихся. Особое внимание уделяется применению современных педагогических технологий в процессе слушания музыки, коллективного пения, музыкальной грамотности и творческой деятельности. Обосновываются дидактические возможности методов «Мозговой штурм», «Кластер», «Музыкальная загадка», «Музыкальная карта», INSERT и проектного обучения.

Ключевые слова: музыкальная культура, интерактивные методы, педагогические технологии, музыкальное восприятие, эстетическое воспитание, творческое мышление, музыкальная компетентность, инновационное образование.

Abstract: This article examines the pedagogical and methodological foundations of using interactive teaching methods to improve the effectiveness of music education lessons in secondary schools. It analyzes the role of interactive methods in developing students’ musical perception, aesthetic awareness, creative thinking, and practical performance skills. Particular attention is paid to the integration of modern educational technologies into music listening, group singing, musical literacy, and creative activities. The article substantiates the didactic potential of Brainstorming, Cluster, Musical Riddles, Musical Mapping, INSERT, and project-based learning methods. Methodological recommendations are proposed for organizing student-centered and creative music lessons.

Keywords: music education, interactive methods, pedagogical technology, musical perception, aesthetic education, creative thinking, musical competence, innovative education.

KIRISH: Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta’lim jarayonining mazmuni va metodlarini takomillashtirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyatlari hamda amaliy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri

IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa madaniyati fanini o‘qitishda an’anaviy ta’lim usullarini zamonaviy interfaol metodlar bilan uyg‘unlashtirish darslarning mazmunan boyishi va samaradorligining ortishiga xizmat qiladi.

Musiqa insonning ma’naviy olami, hissiy kechinmalari va estetik dunyoqarashini shakllantiruvchi muhim san’at turidir. Umumta’lim maktablarida musiqa madaniyati fanining asosiy vazifasi o‘quvchilarga musiqiy bilim berish bilangina cheklanmay, ularda musiqani idrok etish, badiiy-estetik tafakkur, ijodiy munosabat va milliy musiqiy merosga hurmat tuyg‘ularini rivojlantirishdan iboratdir.Musiqa darslarining o‘ziga xos xususiyati shundaki, unda nazariy bilimlar amaliy faoliyat bilan chambarchas bog‘liq holda o‘zlashtiriladi. O‘quvchi musiqiy asarni tinglaydi, uning xarakterini aniqlaydi, ritmik va melodik xususiyatlarini anglaydi, qo‘shiq kuylaydi hamda o‘zining ijodiy munosabatini ifodalaydi. Bunday jarayonda o‘quvchining faol ishtirokini ta’minlash uchun interfaol metodlardan foydalanish alohida ahamiyatga ega.

Interfaol ta’lim o‘qituvchi va o‘quvchi, shuningdek, o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligiga asoslangan pedagogik jarayondir. Bunda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchilarning mustaqil izlanishi, fikrlashi va ijodiy faoliyatini tashkil etuvchi pedagog sifatida namoyon bo‘ladi.Musiqa ta’limida interfaol metodlardan foydalanishning dolzarbligi shundaki, ular o‘quvchilarning darsga qiziqishini kuchaytiradi, musiqiy faoliyatga jalb etadi va o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkonini yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI: Musiqa ta’limi metodikasiga oid ilmiy-pedagogik manbalarda musiqiy tarbiyaning shaxs kamolotidagi o‘rni, o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ta’lim jarayonida ijodiy yondashuvni shakllantirish masalalari keng yoritilgan.

D. Soipovaning musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasiga oid ilmiy-uslubiy qarashlarida musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish, o‘quvchilarning musiqiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish hamda musiqiy faoliyat turlarini o‘zaro uyg‘unlashtirish masalalari muhim o‘rin egallaydi[3.98-102].

G. Sharipovaning musiqa ta’limiga oid metodik qarashlari o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish, musiqiy idrok va ijrochilik malakalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi[5.67-68].

Xorijiy pedagogik adabiyotlarda ham musiqa ta’limida faol o‘qitish, ijodiy tajriba va amaliy musiqiy faoliyatning ahamiyati alohida ta’kidlanadi. E. Gordonning musiqiy o‘rganish nazariyasida musiqiy idrok va eshitish qobiliyatini izchil rivojlantirish muhim omil sifatida talqin qilinadi[9.140-144]. K. Orffning pedagogik yondashuvida esa musiqa, harakat, ritm va ijodiy faoliyatning o‘zaro uyg‘unligi asosiy o‘rinni egallaydi[10. 78-82].

Mavzuga oid zamonaviy tadqiqotlarda ham interfaol metodlarning musiqa ta’limidagi didaktik imkoniyatlari o‘rganilgan. Xususan, M. Djumaboyeva va Sh. Axmadjonovaning 2026-yildagi tadqiqotida interfaol metodlarning o‘quvchilar ijodiy faolligi va musiqiy idrokini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. M. Murodovning tadqiqotida esa musiqiy nazariy bilimlarni o‘zlashtirishda interfaol metod va didaktik o‘yinlardan foydalanish masalalari yoritilgan.Shu bilan birga, musiqa madaniyati darslarining barcha faoliyat turlarini yagona interfaol metodik tizim asosida tashkil etish masalasi yanada chuqurroq metodik ishlab chiqishni talab qiladi[7. 137–141].

Tadqiqot metodologiyasi: Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatish, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi.Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga asoslangan ta’lim hamda musiqiy-estetik tarbiya tamoyillari tashkil etadi.

Musiqa madaniyati darslarida interfaol metodlarni qo‘llash quyidagi to‘rtta asosiy faoliyat yo‘nalishi asosida ko‘rib chiqildi:

Musiqa tinglash va musiqiy idrokni rivojlantirish.

IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

Jamoaviy va yakka tartibda kuylash.

Musiqiy savodxonlik va nazariy bilimlarni o‘zlashtirish.

Mustaqil ijodiy faoliyat va musiqiy tahlil.

Mazkur faoliyat yo‘nalishlarining o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarning musiqiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga imkon beradi.

Natijalar va muhokama: Musiqa madaniyati darslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish, avvalo, darsning maqsadi, mazmuni, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va musiqiy tayyorgarlik darajasiga bog‘liq. Har qanday interfaol metod o‘quvchilarning musiqiy faoliyatiga xizmat qilishi, ularni faollikka undashi va dars maqsadiga erishishni ta’minlashi lozim.

“Aqliy hujum” metodi: Mazkur metod o‘quvchilarning mavzu yuzasidan erkin fikr bildirishlari, mavjud bilimlarini faollashtirish va yangi tushunchalarni o‘zlashtirishlariga xizmat qiladi.

Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarga “Musiqa inson kayfiyatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?” yoki “Milliy musiqamizning o‘ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?” kabi savollar bilan murojaat qiladi.O‘quvchilar o‘z fikrlarini bildiradilar, javoblar umumlashtiriladi va mavzuning asosiy mazmuni shakllantiriladi. Bu metod musiqiy tafakkur, nutqiy faollik va mustaqil xulosalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi[6. 95–96].

“Klaster” metodi: Klaster metodi o‘rganilayotgan mavzuga oid tushunchalarni o‘zaro bog‘liq holda tizimlashtirish imkonini beradi.

Masalan, “O‘zbek xalq musiqasi” mavzusi markaziy tushuncha sifatida olinadi. Uning atrofida quyidagi yo‘nalishlar shakllantiriladi:

xalq qo‘shiqlari;

maqom san’ati;

xalq cholg‘u asboblari;

marosim qo‘shiqlari;

mumtoz musiqa;

zamonaviy musiqa.

O‘quvchilar ushbu yo‘nalishlar bo‘yicha misollar keltiradilar, musiqiy asarlar va ijrochilar haqida ma’lumotlarni o‘zaro bog‘laydilar.

“Musiqiy topishmoq” metodi: Ushbu metod o‘quvchilarning eshitish xotirasi va musiqiy farqlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratiladi. O‘qituvchi turli cholg‘u asboblari ijrosidan qisqa audio parchalarni eshittiradi. O‘quvchilar tovush tembri orqali cholg‘u asbobining nomini aniqlaydilar.

Masalan, dutor, rubob, nay, doira, gijjak va chang cholg‘ularining ovozlarini farqlash bo‘yicha topshiriqlar beriladi.Bu jarayonda o‘quvchilar nafaqat cholg‘u asboblarini tanib olishni, balki ularning tovush xususiyatlarini qiyoslashni ham o‘rganadilar.

“Musiqiy xarita” metodi: Mazkur metod musiqa tinglash jarayonida qo‘llaniladi. O‘quvchilarga tinglangan asarning xarakteri, sur’ati, dinamikasi, kayfiyati va musiqiy obrazini aks ettiruvchi jadval yoki grafik xarita beriladi.

Masalan, asarning boshlanishida sokin, keyingi qismida jo‘shqin, yakunida esa tantanavor xarakter namoyon bo‘lsa, o‘quvchilar ushbu o‘zgarishlarni xaritada ifodalaydilar.Bu usul musiqiy asarni ongli tinglash, uning ichki tuzilishini anglash va badiiy obrazni tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

“INSERT” metodi: Ushbu metod musiqa nazariyasiga oid bilimlarni mustahkamlashda qo‘llaniladi. O‘quvchilar yangi ma’lumotlarni o‘rganish davomida quyidagi belgilar asosida fikr yuritadilar:

V – avvaldan bilgan ma’lumot;

– yangi ma’lumot;

– – avvalgi bilimiga zid ma’lumot;

? – qo‘shimcha izoh talab qiladigan tushuncha.

Masalan, nota yozuvi, o‘lchov, ritm, temp va dinamika mavzularini o‘rganishda ushbu metoddan foydalanish mumkin.

Loyiha metodi: Loyiha metodi o‘quvchilarning mustaqil izlanishi va ijodiy faoliyatini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

O‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linib, “Mening sevimli milliy cholg‘um”, “Hududimizning musiqiy merosi”, “O‘zbek xalq qo‘shiqlari tarixi” kabi mavzularda ijodiy loyihalar tayyorlaydilar.Loyiha yakunida o‘quvchilar taqdimot o‘tkazadilar, audio yoki videomateriallardan foydalanadilar va o‘z xulosalarini bildiradilar.Interfaol metodlarning samaradorligi ularni musiqa darsining barcha faoliyat turlariga maqsadli tatbiq etish bilan belgilanadi.

Interfaol metodlarni musiqa darslariga tatbiq etish modeli

Dars faoliyati	Tavsiya etiladigan metod	Kutiladigan natija
Musiqa tinglash	Musiqiy xarita	Musiqiy idrok rivojlanadi
Qo‘shiq kuylash	Jamoaviy ijod	Ansambl ko‘nikmasi shakllanadi
Musiqa savodxonligi	Klaster, INSERT	Nazariy bilimlar mustahkamlanadi
Cholg‘ularni o‘rganish	Musiqiy topishmoq	Tembrni farqlash rivojlanadi

Jadvaldan ko‘rinadiki, interfaol metodlar musiqa darsining turli yo‘nalishlarida qo‘llanilishi mumkin. Biroq ularni tanlashda o‘quvchilarning yosh imkoniyatlari, musiqiy tayyorgarligi va o‘quv materialining mazmuni hisobga olinishi zarur.

Shuningdek, zamonaviy raqamli vositalardan foydalanish ham musiqa ta’limi samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Audioyozuvlar, videolavhalar, elektron taqdimotlar, virtual cholg‘u dasturlari va musiqiy testlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini kuchaytiradi.Bunda raqamli vositalar o‘qituvchining pedagogik faoliyatini almashtirmaydi, balki musiqiy materialni tushunarli va ko‘rgazmali yetkazishga yordam beradi.Interfaol ta’lim jarayonida o‘qituvchining kasbiy mahorati ham alohida ahamiyatga ega. Pedagog darsning maqsadini aniq belgilashi, o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olishi, ularning ijodiy fikrlarini qo‘llab-quvvatlashi va musiqiy faoliyatni to‘g‘ri tashkil etishi lozim[8. 70–72].

XULOSA VA TAVSIYALAR: O‘tkazilgan nazariy-metodik tahlillar musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishda interfaol metodlardan foydalanish muhim pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatadi. Interfaol ta’lim o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini kuchaytirish, musiqiy idrokini rivojlantirish, nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog‘lash va ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish uchun qulay sharoit yaratadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Musiqa madaniyati darslarida an’anaviy va interfaol metodlardan o‘zaro uyg‘unlikda foydalanish.

Har bir darsning mazmuniga mos metod va texnologiyalarni tanlash.

Musiqa tinglash jarayonida audio va videomateriallardan maqsadli foydalanish.

O‘quvchilarni milliy musiqa merosi va xalq cholg‘ularini o‘rganishga keng jalb etish.

Jamoaviy kuylash va ijodiy topshiriqlar orqali hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish.

O‘quvchilarning musiqiy bilim va ko‘nikmalarini faqat nazariy savollar bilan emas, balki amaliy ijro, tinglash va tahlil qilish faoliyati orqali ham baholash.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki interfaol metodlar musiqa madaniyati darslarini mazmunan boyitish, o‘quvchilarning musiqiy-estetik dunyoqarashini kengaytirish va ularni ijodiy faoliyatga yo‘naltirishning samarali pedagogik vositalaridan biridir. Mazkur yondashuvni izchil va maqsadli qo‘llash musiqa ta’limining sifatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-sonli “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
3. Soipova D. Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2009. – B. 98-102.
4. Hasanov A. Musiqa va tarbiya. – Toshkent, 1993. – B. 124–126.
5. Sharipova G. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent. – B. 67-68.
6. Murodov M.B. Maktab musiqa ta’limida o‘quvchilarning nazariy bilimlarni o‘zlashtirishlarida interfaol metod va didaktik o‘yinlardan foydalanish // Science and Society. – 2023. – № 1–2. – B. 95–96.
7. Djumaboyeva M., Axmadjonova Sh. Musiqa madaniyati darslari jarayonida o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshirishda interfaol metodlarning o‘rni va ahamiyati // Наука и инновации. – 2026. – T. 4, № 24. – B. 137–141.
8. Asomova D., Xolmirzayeva G., Nomozova G. Musiqa ta’limining samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uslublari // Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2024. – T. 3, № 2. – B. 70–72.
9. Gordon E.E. Learning Sequences in Music: A Contemporary Music Learning Theory. – Chicago: GIA Publications, 1997. – P.140-144.
10. Orff C., Keetman G. Music for Children. – Mainz: Schott. – P.78-82.